

Zelena delovna mesta: Motor rasti za EU ali veliko hrupa za nič?

Mag. Sven Hergovich, AK Vienna, Avstrijska zvezna delavska zbornica

Prispevek na 1. nacionalni konferenci Spodbujamo zelena delovna mesta
Ljubljana, 7. november 2013

Danes želim dati odgovor na vprašanje, ali so zelena delovna mesta gonilo rasti za Evropsko unijo ali pa gre za prenapihnjeno temo brez prave vsebine. Zato bom odgovoril na naslednja vprašanja: ali lahko zelena delovna mesta pripomorejo pri spopadu s krizo in pri zmanjševanju brezposelnosti? Ali so zelena delovna mesta res okolju prijazna in kakšni so delovni pogoji zaposlenih na takšnih delovnih mestih? Kaj bi morali upoštevati pri implementaciji definicije EGSS (sektorja okoljskega blaga in storitev) v Sloveniji? In nenazadnje: kako lahko z varovanjem okolja zares ustvarjamo nova in kakovostna delovna mesta?

Preden odgovorim na ta vprašanja, pa moram povedati nekaj besed o definiciji izraza zelena delovna mesta. Mednarodna organizacija dela (ILO), OECD, Program Združenih narodov za okolje (UNEP) in Eurostat uporabljajo različne definicije zelenih delovnih mest. Pred kratkim je Eurostat razvil usklajeno definicijo zelenih delovnih mest, imenovano sektor okoljskega blaga in storitev (*Environmental goods and services sector, EGSS*), po kateri število zelenih delovnih mest izračunava večina evropskih držav. S pilotnim projektom za implementacijo te definicije je začela tudi Slovenija. Zato se večina novih raziskav, tudi moja, osredotoča na to definicijo. Definicija EGSS upošteva cilje podjetij in glede na to izračuna število zelenih delovnih mest. Tako je na primer pri podjetju, ki ustvari 20 % prodaje z nakupovanjem »zelenih« izdelkov, zelenih 20 % delovnih mest. Zaradi tega je definicija zelenih poklicev nemogoča. Nadzornik je npr. lahko zaposlen na zelenem delovnem mestu ali pa ne – odvisno od klasifikacije podjetja, v katerem je zaposlen.

Za odgovor na vprašanje, če zelena delovna mesta res lahko pomagajo zmanjševati brezposelnost, je potrebno upoštevati neto in ne bruto učinke zelenih delovnih mest na zaposlovanje. Bruto učinki so uporaben kazalnik, če želimo ugotoviti, kako pomemben je posamezen gospodarski sektor, a so neuporabni, če želimo izračunati, ali prestrukturiranje (v tem primeru ekologizacija) gospodarstva pomaga zmanjševati število nezaposlenih. Bruto učinki na zaposlovanje preprosto upoštevajo vsa ustvarjena delovna mesta, ne da bi odšteli delovna mesta, ki zaradi teh na novo ustvarjenih delovnih mest propadejo, in so zato vedno pozitivni. Omeniti moram še to, da interpretacija učinkov na zaposlovanje ni jasna sama po sebi, saj lahko velike učinke na zaposlovanje povzroči tudi nizka produktivnost.

Neto učinek na zaposlovanje se izračuna tako, da se bruto učinku dodata učinek substitucije in dohodkovni učinek. Učinek substitucije upošteva dejstvo, da to zeleno blago oziroma zelene storitve nadomestijo drugo (konvencionalno) blago in storitve. Dohodkovni učinek upošteva dejstvo, da so »zeleno blago in storitve« dražje od konvencionalnega blaga in storitev. Če ljudje kupujejo takšno blago in storitve, jim ostane manj denarja za nakup drugega blaga. Seveda je dohodkovni učinek odvisen od vira financiranja in izgine, če ekologizacijo gospodarstva financira država s povečanjem dolga, ker to pomeni, da se skupno povpraševanje poveča. Iz tega sledi, da bi financiranje ekologizacije gospodarstva s strani države prek povečanja dolga povzročilo mnogo boljše neto učinke

na zaposlovanje in nižjo brezposelnost. Če nas zanimajo neto učinki na zaposlovanje za posamezno državo, je seveda potrebno dodati še učinke uvoza in izvoza.

Večina zelenih delovnih mest nastaja zaradi le petih dejavnikov: ekološkega kmetovanja, zbiranja odpadkov in ravnanja z odpadnimi vodami, obnovljivih virov energije, javnega prevoza in toplotne izolacije. Čeprav ga Eurostat ne šteje kot del sektorja zelenih delovnih mest, je v analizo vključen tudi javni prevoz, saj ima visoko okoljsko vrednost. Neto učinki javnega prevoza na zaposlovanje so pozitivni. Zato je z investicijami v javni prevoz mogoče ustvariti veliko dodatnih delovnih mest z istočasnim varovanjem okolja. Potrebno je poudariti, da to ne pomeni, da je v teh sektorjih tudi največ zelenih delovnih mest. Mnogo zaposlenih na zelenih delovnih mestih npr. dela v gradbeništvu, a tu gre za npr. toplotno izoliranje ali ravnanje z odpadnimi vodami (gradnja čistilnih naprav).

Večina ljudi misli, da nam lahko ekološko kmetovanje pomaga v boju proti brezposelnosti, ker je bolj časovno intenzivno kot konvencionalno kmetijstvo, a to ne drži. Večjo časovno intenzivnost delno izniči neplačano delo družinskih članov in daljši delovni čas. Poleg tega je dohodkovni učinek ekološkega kmetovanja negativen, saj je ekološko pridelana hrana dražja od konvencionalne, zaradi ekološkega kmetovanja pa se izgubi tudi nekaj delovnih mest v industriji gnojil. Neto učinek ekološkega kmetovanja na zaposlovanje je torej ničel ali celo negativen. A naj omenim, da to dejstvo ni razlog proti ekološkemu kmetovanju. Namen ekološkega kmetovanja ni boj proti brezposelnosti, ampak varovanje okolja, in okoljski učinki ekološkega kmetovanja so nedvomno pozitivni.

Neto učinek obnovljivih virov energije na zaposlovanje je majhen, a pozitiven. A medtem ko so neto učinki majhne hidroelektrarne, vetrne elektrarne ali fotovoltaike vedno pozitivni, so lahko učinki lesne biomase in bioplina včasih negativni.

Neto učinki zbiranja odpadkov in ravnanja z odpadnimi vodami na zaposlovanje so odvisni od osnovnega scenarija. Za izračun učinkov na zaposlovanje potrebujemo alternativni scenarij. Okolju najprijaznejša alternativa bi bilo zmanjšanje količine odpadkov, npr. s podaljšanjem življenjske dobe izdelkov. Navadno ljudje trdijo, da bi to privedlo do povečanja števila delovnih mest, saj bi pomenilo premik iz sekundarnega na terciarni sektor, s tem pa bi bila energija nadomeščena z delovno silo. A v resnici sekundarni sektor ni bolj energetsko intenziven kot terciarni sektor. Razlog za to je v tem, da terciarni sektor uporablja več transporta, ki je prav tako zelo energetsko intenziven. Raziskave nam tako kažejo, da ni jasno, ali bo zmanjšanje količine odpadkov pripeljalo do povečanja števila delovnih mest.

Na splošno imajo ukrepi v smeri energetske učinkovitosti pozitivne učinke na zaposlovanje, saj je njihov dohodkovni učinek pozitiven, to pa pomeni, da imajo ljudje več denarja za kupovanje ostalega blaga in storitev, kar ustvarja delovna mesta. Najboljši sektor zelenih delovnih mest z vidika cilja varovanja okolja ob istočasnih pozitivnih učinkih na zaposlovanje je toplotna izolacija.

Večina ljudi se nagiba k mnenju, da zelena delovna mesta vedno koristijo okolju, vendar to ne drži. Zaposleni v javnem prometu na primer niso vključeni med zelena delovna mesta, medtem ko tisoči delavcev v avtomobilski industriji so. S tega vidika bi izbira avtomobila namesto javnega prevoza povečala število zelenih delovnih mest. Po tej definiciji bi povečanje števila delovnih mest povzročilo tudi povečanje količine odpadkov! Zato zelena delovna mesta niso kazalnik dobre okoljske politike in zato zelena delovna mesta ne bi smela biti cilj dobre okoljske politike. Cilj bi moralo biti izboljšanje življenja državljanov, za to pa je potrebno izboljšanje stanja okolja. To se lahko doseže z investiranjem v družbene in ekološke cilje, to pa bo ustvarilo veliko dodatnih delovnih mest. To pomeni, da zelena delovna mesta niso cilj, lahko pa so rezultat dobre okoljske politike.

Ko govorimo o zelenih delovnih mestih, pogosto pozabljamo na vidik kakovosti delovnih mest. Veliko ljudi si pod izrazom zelena delovna mesta predstavlja okoljske inženirje, ki delajo v sektorju obnovljivih virov energije. A tej sliki ne ustreza niti 6 % vseh zelenih delovnih mest v Avstriji, situacija pa je verjetno zelo podobna tudi v drugih evropskih državah. V resnici so trije največji sektorji zelenih delovnih mest kmetijstvo, gradbeništvo ter upravljanje z odpadki in odpadnimi vodami.

V sektorju kmetijstva prevladuje visok delež nekvalificirane delovne sile in težko fizično delo. Drugi največji sektor, gradbeništvo, prav tako ne ustreza podobi zelenih delovnih mest. Tudi tu prevladuje težo fizično delo, poleg tega pa sta zanj značilna visoko tveganje za nesreče in nestabilne oblike zaposlitve. Tretji največji sektor zelenih delovnih mest je upravljanje z odpadki in odpadnimi vodami. Delovne razmere v tem sektorju včasih niso posebej dobre. Posebej močni so zdravstveni vplivi pri ročnem sortiranju odpadkov.

Za večino zelenih delovnih mest je značilno težko fizično delo, pri nekaterih zelenih delovnih mestih pa se delovne razmere lahko izkažejo tudi kot tvegane za zdravje. Če naj so zelena delovna mesta delovna mesta prihodnosti, ne smejo predstavljati zdravstvenega tveganja in morajo biti ustrezno plačana, tako da bodo ljudje od njih lahko živeli. Zelena delovna mesta torej niso avtomatično kakovostna delovna mesta, a jih moramo v takšna spremeniti.

Zdaj nameravate začeti izvajati strategijo za zelena delovna mesta tudi v Sloveniji. Kaj bi vam lahko priporočil?

Prvič, v oceno zelenih delovnih mest bi morali vključiti tudi družbene kriterije (kot na primer delovne razmere) in se truditi, da bi bila vsa zelena delovna mesta tudi kakovostna delovna mesta. Imejte v mislih tudi to, da zelena delovna mesta niso dober kazalnik kakovosti okolja. Zato za ocenjevanje kakovosti okolja uporabite druge kazalnike. Drugič, če želite izvedeti, ali vam lahko nova delovna mesta pomagajo v boju proti brezposelnosti, morate izračunati neto učinke na zaposlovanje in ne bruto učinkov. Pri tem bi priporočil, da v svojo analizo vključite delo v javnem prevozu, ker je tam – čeprav javni prevoz ni sektor zelenih delovnih mest – zares možno ustvariti veliko novih in dodatnih delovnih mest ob istočasnem varovanju okolja. In nenazadnje, spomnil bi vas na to, da boste z investicijami v javni prevoz, toplotno izolacijo, energetske učinkovitost in delno tudi v obnovljive vire energije ustvarili veliko novih kakovostnih delovnih mest.

Kako lahko z varovanjem okolja ustvarimo veliko dodatnih kakovostnih delovnih mest?

Evropa se sooča z gospodarsko, socialno in okoljsko krizo. Eden od ukrepov v okviru strategije za rešitev teh problemov bi bil lahko začetek novega investicijskega programa

Cilj takšnega programa, ki bi se osredotočal predvsem na okoljski in socialni sektor, bi moralo biti ustvarjanje delovnih mest, in sicer ne samo z namenom boja proti množični brezposelnosti (od začetka finančne krize v Evropi se je število nezaposlenih Evropejcev povečalo za več kot deset milijonov), ampak tudi z namenom reševanja nujnih okoljskih in socialnih problemov. V nasprotju z obstoječimi programi zelenih delovnih mest bi morale biti pogoj za nova delovna mesta kakovostne delovne razmere.

Običajno je razprava osredotočena na ustvarjanje novih delovnih mest s pomočjo investicij v okolje, čeprav nekatere izmed takšnih investicij nimajo pozitivnih učinkov na zaposlovanje. Kljub temu pa obstajajo področja, kjer se je proti brezposelnosti mogoče boriti z investicijami, ki varujejo okolje. Eno takšnih področij, kjer je zares mogoče združiti dobre učinke na okolje s pozitivnimi učinki na zaposlovanje, je toplotna izolacija. Drugo pozitivno, velikokrat spregledano področje je sektor

javnega prevoza. Tudi tukaj je mogoče z varovanjem okolja ustvariti veliko novih delovnih mest. Druge možnosti za ustvarjanje novih delovnih mest ob istočasnem varovanju okolja so predvsem ukrepi za energetske učinkovitost (razlog za to so pozitivni dohodkovni učinki večine takšnih ukrepov) in – z določenimi omejitvami – obnovljivi viri energije.

Druga možnost je, da se zanašamo na politike, ki si jih le težko predstavljamo v povezavi z varovanjem okolja in bojem proti brezposelnosti, a vseeno na obeh področjih prinašajo pozitivne učinke. Omeniti je treba predvsem skrajšanje delovnega časa, saj to ne pripomore le k znatnemu zmanjšanju brezposelnosti, ampak je povezano tudi z manjšo porabo virov in nižjimi emisijami toplogrednih plinov. Pogosto je slišati prepričanje, da takšen okolju prijazen delovni čas ni kompatibilen z usklajevanjem plač, kar pa ne drži.

Razmisliti bi morali tudi o možnostih ustvarjanja novih delovnih mest v ekonomskih sektorjih, ki niso povezani z okoljskimi cilji, a istočasno nimajo negativnih vplivov na okolje. Takšne investicije so – tudi z ekološkega vidika – bolj zaželeno od drugih, ki imajo negativen vpliv na okolje. Investicije v vrtce, šole, univerze in zdravstvene domove lahko pomagajo pri reševanju socialnih problemov, ne da bi pri tem ogrožale okolje.

Kaj je moj zaključek?

Za odgovor na vprašanje, če lahko zelena delovna mesta resnično pripomorejo k zmanjšanju brezposelnosti, je potrebo izračunati neto učinke zelenih delovnih mest na zaposlovanje. Ključnega pomena je, da v oceno zelenih delovnih mest vključimo tudi socialne in ekološke kriterije. Obstaja nekaj sektorjev, kjer je možno ustvariti občutne pozitivne učinke na zaposlovanje ob istočasnem varovanju okolja.